[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

تحلیلی بر وضعیت مسکن روستایی در استان کرمانشاه

رحمت الله بهرامی *

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۰۲/۲۷
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۰۳/۱۸

چکیده

این مقاله به بحث درباره مسکن روستایی استان کرمانشاه می‌پردازد. مسکن روستایی در ایران و به‌ویژه در استان کرمانشاه از چند عامل رنج می‌برد: ضعف تکنیکی ساخت وساز ، وجود مصالح کم دوام و کم توجهی به مقاوم سازی مسکن روستایی است. از آنجاکه کشور ایران بر روی کمر بند زلزله آلپاید قرار دارد و بیش از ۹۷ درصد مساحت ایران در مناطقی که خطر نسبی زلزله در آن‌ها متوسط و یا زیاد گزارش شده واقع است. این تحقیق با هدف بررسی وضعیت کمی و کیفی شاخص های مسکن روستایی استان کرمانشاه با روش توصیفی- تحلیلی انجام شده است که در آن ۱۰متغیر مورد مطالعه قرار می‌دهد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد مناطق روستایی استان کرمانشاه در سال ۱۳۸۵ حدود ۱۷۷۷۹ واحد مسکونی جدید نیاز دارد. از نظر سازه ٤۳/۸درصد مسکن روستایی استان کرمانشاه بادوام، ۳۳/۹ درصدکم دوام و۲۲/۲ درصد دیگر بی دوام هستند. بیش از۷٤درصد از واحدهای مسکونی کمتر از۱۰۰متر زیربنا دارند و ۲۵ درصد واحدهای مسکونی قدمتی بیش از ۲۵سال دارند. از نظر پهنه لرزه خیزی، بخش شرقی استان دارای توان لرزه‌ای با خطر خیلی زیاد بوده که بیش از۲٤درصد مساحت و ۱۹درصد جمعیت در آن‌جا ساکن هستند. بخش میانی و قسمت کوچکی از بخش غربی که معادل ۷۱درصد مساحت استان می‌باشد در موقعیت خطر زیاد قرار دارد که بیش از ۷۵ درصد جمعیت در آن ساکن هستند. تنها۵درصد از مساحت استان کرمانشاه دارای توان لرزه ای خطر متوسط قرار دارد. بنابراین به منظور پیشگیری از بلایای طبیعی و بهبود وضع مسکن روستایی ضرورت اجرای طرح جامع مسکن روستایی که تدوین گردیده، باید مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: روستا، کرمانشاه، مسکن، زلزله.

* استادیار دانشگاه پیام نور اسلام آباد غرب.

- این مقاله بر گرفته از طرح پژوهشی تحت عنوان بررسی وضعیت مسکن روستایی در استان کرمانشاه است.

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

مقدمه

مسکن پدیده‌ای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی است که مظاهر آن به‌خوبی در بسیاری از شهرها و روستاها قابل مشاهده است.بررسی های انجام شده در روستاهای جهان نشان دهنده تنوع ساخت و به‌کارگیری راه حل‌های مختلف به منظور پاسخگویی و فائق آمدن بر مسائل و مشکلاتی است که یک مسکن به طور طبیعی با آن‌ها روبه‌روست. این مساکن عمدتاً توسط مواد یا مصالح قابل دسترس در محیط ساخته شده و شیوه زیست و امکانات محیط اطراف بر طرح و تکنولوژی ساخت تأثیر قابل توجهی داشته است(سرتیپی پور:۱۳۸٦،۲).

مسکن در طول دوره‌های مختلف زندگی بشر به اشکال گوناگون ظاهر شده است. این پدیده دست ساخت انسان یکی از نمودهای تمدن بشری است که طی سالیان سال تابع امکانات و مصالحی بوده که در محیط طبیعی پیرامون جوامع بشری قرار داشته است(عزیزی:۷۸،۱۳۷۸). در واقع مسکن، کوچکترین شکل تجسم کالبدی را که رابطه متقابل انسان و محیط در آن تبلور یافته بیان می‌دارد(رهنمایی:۸،۱۳۸۲).

در تعریف مسکن آمده است: فضایی که بتواند زمینه لازم برای رشد فردی و جمعی هریک از افراد خانوار را فراهم کند، به‌نحوی که آن‌ها بتوانند بر حسب نیازهای روحی و روانی خود و نوع فعالیت مورد نظر، حریم لازم را بیابند(صمیمی و همکاران:۵۲،۱۳۸٦). در دومین اجلاس اسکان بشر در سال (۱۹۹٦) که در استانبول برگزار شد مسکن مناسب چنین تعریف شده است: «سرپناه مناسب تنها به معنای وجود یک سقف بالای سر هر شخص نیست، سرپناه مناسب یعنی آسایش مناسب، فضای مناسب، دسترسی فیزیکی و امنیت مناسب، امنیت مالکیت، پایداری و دوام سازه‌ای، روشنایی، تهویه، سیستم گرمایی مناسب، زیرساخت‌های اولیه از قبیل آبرسانی مناسب، بهداشت و آموزش، دفع زباله، کیفیت مناسب زیست محیطی، عوامل بهداشتی مناسب، مکان مناسب و قابل دسترس از نظر کار و تسهیلات اولیه که همه این موارد باید با توجه به استطاعت مردم تأمین شود.» (دلال پورمحمدی:۱۲، ۱۳۷۹).متاسفانه اغلب روستائیان ایران بالاخص مناطق روستایی استان کرمانشاه در منزل‌های غیر مکفی و با وسایل تهویه ناقص و تاریک زندگی می‌کنند. به این منظور برای تحلیل مسائل کمی و کیفی مسکن از ابزاری استفاده می‌گردد که به‌صورت متغیرهایی به نام شاخص های مسکن مطرح می‌باشند و بیانگر ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کالبدی مسکن هستند. بنابراین شاخص های مسکن ابزار مناسبی جهت سنجش معیارها و ضوابط سیاست‌های مسکن است. به عبارتی شاخص های مسکن به‌عنوان شالوده اصلی یک برنامه جامع و ابزاری ضروری برای بیان ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی ، زیست محیطی و کالبدی مسکن از جایگاه ویژه‌ای در امر برنامه‌ریزی مسکن برخوردار هستند (قرخلو،اکبرپور:۱۳۸٦،۲٦). منظور از شاخص های مسکن ارائه اطلاعات مناسب است که به‌عنوان بازتاب جنبه‌های مختلف مسئله برای شناخت ابعاد و تدوین سیاست های مربوطه قابل استفاده هستند. شاخص های مسکن به سادگی وجوه کمی و کیفی کمبودها و ابعاد مسکن در وضع موجود ویا در هر مقطع مورد نظر را نشان می دهند. به کمک این شاخص‌ها می توان شرایط تهیه مسکن را ارزیابی و تصویر ملموس از شرایط مسکن را به دست داد(حبیبی:۲٦:۱۳۷۰).

مقاله حاضر به شناخت وضعیت شاخص‌های مسکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه در طول دهه اخیر می‌پردازد. به عبارتی تحقیق به دنبال پاسخ به این سؤال است که ساخت مسکن روستایی استان کرمانشاه از

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

نظر شاخصه‌های استاندارد (کمی و کیفی) در چه وضعیتی قرار دارند؟

روش شناسی

روش تحقیق توصیفی- تحلیلی است. به منظور جمع‌آوری اطلاعات و داده ها از روش اسنادی و کتابخانه‌ای استفاده شده و مبنای داده ها بر پایه اطلاعات مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ است. از روش تبیینی و توصیفی برای تحلیل شرایط مسکن از دو بعد کمی و کیفی استفاده شده است. در بعد کمی؛ پدیده‌ها و اموری را شامل می‌شود که مسئله فقدان سرپناه و میزان دسترسی به آن را مطرح می‌کند. در بعد کیفی؛ مسائل و پدیده‌هایی مطرح می‌شود که به بی‌مسکنی، بد مسکنی و تنگ مسکنی معروف هستند و آنچه مطرح می‌باشد، نوع و شکل نیاز است. جامعه آماری مورد تحقیق آبادی های ١٤ شهرستان استان کرمانشاه است.

چهارچوب نظری تحقیق

با آغاز قرن بیست ویکم کشورهای درحال توسعه با چالش‌های عمده مانند تهیه مسکن، محیط زیست ، اشتغال و انرژی پایدار مواجه هستند. در این میان سرپناه مناسب به دلیل وجود نیازهای اولیه خانوار یا فرد در آن همچون خواب، استراحت، حفاظت در برابر شرایط جوی و خلاصه شرایط زیست در مقابل طبیعت، اهمیت به‌سزایی دارد(اهری:٧،١٣٦٧).

متخصصین علوم انسانی با رویکردهای متفاوتی به مسکن و ابعاد مختلف کارکردی آن می‌نگرند. به‌عنوان مثال" مسکن از دیدگاه اقتصادی نوعی کالا و سرمایه، از دیدگاه هنری نوعی "نماد"، از دیدگاه جامعه شناسانه "نهاد"، از دیدگاه مهندسی و معماری"بنا" یا ساختمان، از دیدگاه شهرسازی"فضا" و از دیدگاه انسان شناختی نوعی "فرهنگ" است که تمام ابعاد را در بر دارد(فاضلی،١٣٨٦:٦٣).

بنابراین درک وجوه مسکن و جایگاه آن در نظام روابط اجتماعی مردم و جامعه نیز با در نظرگرفتن تمامی وجوه نمادین، نهادین، مادی و زیبا شناسانه فرهنگ مسکن امکان پذیر است. به عبارتی جامعه‌شناسان معتقدند که مسکن به‌عنوان سرپناه و مرکز ثبات و همبستگی خانواده ها می‌باشد. اقتصاد دانان بر این باورند مسکن روستایی علاوه بر محل نشیمن افراد، محل تولید فراورده‌های دامی، زراعی، صنایع دستی و از همه مهم‌تر به‌عنوان یک کالای سرمایه‌ای مطرح است. جغرافیدانان ساخت و بافت مسکن را متأثر از روابط متقابل انسان با طبیعت که در آن همزیستی و تعامل انسان با دام و طیور دیده می‌شود می‌دانند. به‌طور کلی مسکن به مجموعه‌ای از تسهیلات گفته می‌شود که به منظور ارائهٔ خدمات فشرده در یک مکان فیزیکی قرار دارد. این واژه بدان معناست که مفهوم مسکن با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی و خانوادگی تغییر می کند(مخبر:٨،١٣٦٣).

بنابراین امروزه مسکن روستایی، نه تنها رنگ و بوی تاریخ، اقتصاد و جغرافیا را به‌خود گرفته بلکه تکنیک و تفکر خلاقه انسان، توام با هنر و معماری که در آن اعتقادات، زیبایی شناسی و فرهنگ را در هم آمیخته ، به نمایش گذارده است.

امروزه در قرن بیست ویکم معنا و مفهوم مسکن فراتر از یک محدوده فیزیکی است. در ادبیات سیاسی و نظامی مسکن را معادل سرزمین می‌گیرند و ادعای خود را بر این اساس پایه گذاری کرده‌اند که تاخت و تازهای قومی، مذهبی و فرهنگی در اقصی نقاط جهان به منظور کسب فضایی مناسب برای ایجاد مسکن مطلوب انجام گرفته است.

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

موقعیت جغرافیایی سکونتگاه‌های روستایی استان کرمانشاه

بر اساس سالنامه آماری سال ۱۳۸۵، استان کرمانشاه دارای ۳۱۹٦ آبادی است که تعداد ۷۵۳ آبادی در موقعیت کوهستانی،۹۲۳ آبادی در موقعیت جلگه‌ای و کوهستانی، ۱۱۰۵ آبادی در موقعیت جلگه‌ای جنگلی ، ١٤آبادی کوهستانی جنگلی و٢٦٦ آبادی در دیگرموقعیت ها گزارش شده‌اند. تصویرشماره ۱موقعیت اکولوژیک آبادی‌های استان را نشان می‌دهد.

"ت۱" موقعیت اکولوژیک آبادیهای استان کرمانشاه.

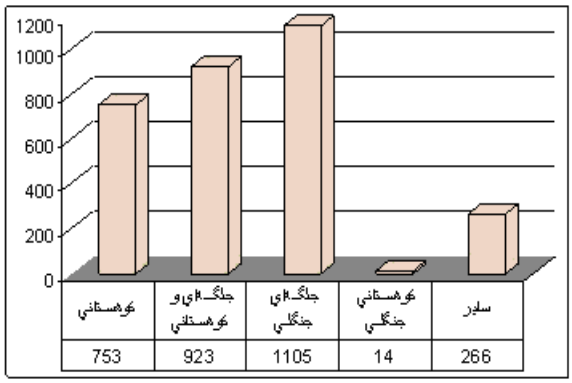

بررسی وضعیت مسکن روستایی در استان کرمانشاه

یکی از اساسی ترین ارکان نظام طراحی، ساخت و تامین مسکن روستایی، ارزیابی شاخص ها یا نمایانگرهای آن می باشد. با استفاده از این شاخص ها می توان وضعیت حاکم بر نظام مسکن روستایی را ارزیابی نمود(سرتیپی پور: ٤٤،١٣٨٤). یکی از شاخص‌هایی که می‌تواند سیمای مسکن روستایی را به نمایش بگذارد تحلیل شاخص‌های کمی است که در این بخش به آن پرداخته می‌شود.

شاخص‌های کمی مسکن در استان کرمانشاه

کمبود واحد مسکونی

مطالعه واحدهای مسکونی طی دهه گذشته نشان می‌دهد در سال ۱۳۷۵ تعداد ۱۵۲٤۰ واحد مسکونی کمبود وجود داشته است. در این میان شهرستان کرمانشاه با ٤۰۹۵ واحد مسکونی، بیشترین و شهرستان قصرشیرین با ۹۷ واحد مسکونی، کمترین تعداد کمبود واحدهای مسکونی را بخود اختصاص داده‌اند (مطالعات جامع توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی استان کرمانشاه:۱۳۸۱ ،۲۱). اما در سال ۱۳۸۵ معادل۱۷۷۷۹ واحد مسکونی در استان کمبود وجود داشته که بیشترین آن در شهرستان کرمانشاه با ٤۹۹۵ واحد مسکونی وکمترین آن در شهرستان پاوه با ۱۳۳ واحد مسکونی بوده است.

تراکم خانوار در واحد مسکونی

محاسبات انجام گرفته نشان می‌دهد که میانگین تراکم خانوار در مناطق روستایی کشور در سال۱۳۷۵ برابر با ۱/۱۵ نفر و برای سال ۱۳۸۵ معادل ۱/۰٦ بوده است که نشان دهنده این است که طی سال ۱۳۸۵ در هریک از واحدهای مسکونی روستایی استان بطور متوسط ۱/۰٦ خانوار ساکن بوده‌اند. در این راستا بیشترین تراکم خانوار در شهرستان کرمانشاه با درحدود۲ نفر و کمترین تراکم خانوار در شهرستان ثلاث باباجانی با۱/۰۱ خانوار می باشد. مقایسه داده‌ها نسبت به سال ۱۳۷۵ نشان می دهد که تراکم خانوار در واحد مسکونی طی دهه اخیر درحال کاهش است.

تراکم فرد در واحد مسکونی

در سال ۱۳۷۵ بطور متوسط٦/٤ نفر در هریک از واحدهای مسکونی معمولی در مناطق روستایی استان کرمانشاه سکونت داشته‌اند. بیشترین میزان تراکم فرد در واحد مسکونی در شهرستان سرپل ذهاب با ۷/٤ نفر و پائین ترین آن مربوط به شهرستان پاوه با ۵/٤۱ نفر بوده است. در سال ۱۳۸۵ این وضعیت به ۵/۳ نفر رسیده

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

است. بیشترین تراکم فرد در واحد خانوار در شهرستان قصرشیرین با ۷ نفر و کمترین آن در شهرستان پاوه با ٤/١٤ نفرمی‌باشد. مقایسه این شاخص با میانگین روستایی کشور ٤/٩ نفر)، رقمی بالایی می‌باشد.

تعداد اتاق در واحد مسکونی

در سال ۱۳۷۵ هریک از واحدهای مسکونی معمولی مناطق روستایی استان کرمانشاه به‌طور متوسط شامل ۳/٤ اتاق بوده است. اما در سال ۱۳۸۵ با ۳/۳ اتاق است. برخوردارترین شهرستان کرمانشاه با ٦/٦ اتاق و کمترین در شهرستان ثلاث با ۱ اتاق می باشد. این در حالی است که میانگین مناطق روستایی کشور معادل۳/۱ اتاق می‌باشد.

تراکم فرد در اتاق

داده‌ها در سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهند که در مناطق روستایی استان کرمانشاه بطور متوسط هر ۱/۹ نفر در یک اطاق سکونت داشته‌اند. پراکندگی آن در نقاط روستایی شهرستان‌های استان نشان می دهد که گیلان غرب با ۲/۲۳ نفر بالاترین و شهرستان پاوه با ۱/٦۱ نفر پائین ترین میزان تراکم فرد در اتاق را طی سال ۱۳۷۵ داشته اند اما در سال۱۳۸۵ متوسط تراکم فرد در اتاق معادل ۱/٦ نفر که بیشترین آن مربوط به شهرستان ثلاث با ۳/۸ و کمترین تراکم فرد در اتاق مربوط به شهرستان کرمانشاه با ۱ نفر می‌باشد. در این راستا این شاخص برای میانگین کشور معادل ٤/٤ نفر است.

محاسبات نگارنده

شاخص‌های کیفی مسکن روستایی

برای تعیین کیفیت مسکن روستایی از شاخص‌هایی چون کاربرد نوع سازه ومصالح، بادوامی، دوره ساخت مسکن، زیر بنا، و موقعیت آبادی در برابرزلزله استفاده شده است.

کیفیت مصالح مسکن

یکی از عوامل مهم که در دوام و آسیب پذیری ساختمان های روستایی نقش بسزایی دارد کیفیت مصالح ساختمانی است. اغلب روستائیان به‌علت مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و اقلیمی ناگزیرند برای ساختمان سازی از همان مصالحی که در محل موجود است استفاده نمایند. نتایج برداشت های میدانی از مناطق روستایی استان کرمانشاه نشان می‌دهد که مصالح مصرفی در ساخت و ساز روستایی اغلب دارای کیفیت بسیار پایین بوده و به علت عدم توجه به دستورالعمل‌های اجرایی، طراحی مسکن نامناسب و به صورت تقلید از سبک ساخت وساز شهری بدون در نظر گرفتن اصول و ضوابط مهندسی مصالح منجر به کاهش عمر و آسیب پذیری ساختمان‌های روستایی گردیده است. منابع آماری در این زمینه نشان می‌دهد که طی سه دهه گذشته بر تعداد واحدهای مسکونی ساخته شده از مصالح با دوام افزوده شده است. اما بیشتر واحدهای مسکونی روستایی استان همچنان از نظردوام و استحکام ضعیف می‌باشند و مسکن در مناطق روستایی بیشتر

شاخص‌های کمی	کمبود واحد مسکونی	تراکم خانوار در واحد مسکونی	تراکم فرد در واحد مسکونی	تعداد اتاق در واحد مسکونی	تراکم فرد در اتاق
۱۳۷۵	۱۵۲٤۰	۱/۱۵	٦/٤	۳/٤	۱/۹
۱۳۸۵	۱۷۷۷۹	۱/۰٦	۵/۳	۳/۳	۱/٦

"ت۲" شاخص‌های کمی مسکن روستایی در استان کرمانشاه: ۱۳۸۵.

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

بیشتر بر اساس ذوق و سلیقه افراد ساخته می‌شود تا تبعیت از اصول فنی و معماری جدید، در اینجا استحکام مسکن از دو جهت مورد نظر است: اول از نظر دوره ساخت آن و دوم از نظر میزان مقاومت آن در برابر سوانح طبیعی از آن جمله زلزله.

نتایج حاصله از سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهد که ۷۰ درصد از واحدهای مسکونی موجود در روستاهای استان کرمانشاه از نظر مصالح مناسب می‌باشند(طرح مطالعات اقتصادی، اجتماعی استان کرمانشاه:۳۵،۱۳۸۱).

این وضعیت طی سال ۱۳۸۵ به۷۷/۸ درصد رسیده است. مطالعات نشان می‌دهد سکونتگاه‌های روستایی استان کرمانشاه ۴۳/۸ درصد بادوام ، ۳۳/۹ درصد کم دوام و ۲۲/۲درصد دیگر بی دوام هستند. در این راستا بیشترین حد بی دوامی سکونت‌گاه‌های روستایی در شهرستان سنقر و کمترین آن در شهرستان پاوه می‌باشد.

"ت۳" ساختمانهای مسکونی استان کرمانشاه از نظر میزان مقاومت به درصد/۱۳۸۵.

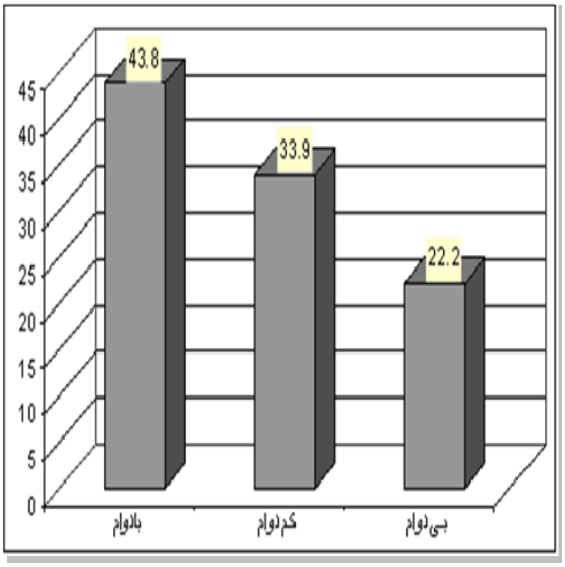

دوره ساخت واحدهای مسکونی

براساس آمارگیری سال۱۳۸۵ حدود ۱۳/٤درصد از سکونت‌گاه‌های روستایی استان دارای قدمتی کمتر از۵ سال ، ۷/ ۹درصد ۹-۵ سال، ۱۷/۳ درصد قدمتی برابر با ١٤-١٠ سال، ۱۵/۸ درصد عمری برابر با ۱۹-۱۵ سال، ۱۸/۳ درصد قدمتی برابر با ٢٤-٢٠سال و ۱۰/۱درصد قدمتی برابر با ۲۹-۲۵ سال و بالاخره ۱۵/۱درصد قدمتی بیش از ۳۰ سال دارند. در تحلیل این وضعیت می‌توان گفت که هرچه دوره ساخت مسکن بالاتر می‌رود درصد افزایش می یابد به عبارتی دیگر بیش از ٤٠ درصد از سکونتگاه‌های روستایی دارای قدمتی کمتر از ۱۵ سال و بیش از٦٠ درصد دارای قدمتی بیش از ۱۵سال را دارند.

زیربنای واحدهای مسکونی

نتایج بررسی‌های به عمل آمده نشان می‌دهد که بیشترین مساحت زیربنای واحدهای مسکونی استان در فضای ۸۱ تا ۱۰۰ متر مربع، معادل۲۳درصد واحد مسکونی است. بیش از٧٤ درصد از واحدهای مسکونی روستاهای استان کرمانشاه کمتر از۱۰۰ متر زیربنا دارند. این درحالی است که اغلب آبادی‌های مسکونی استان در مناطق دشت و کوهپایه استقرار دارند واز نظر توپوگرافی محدودیتی برای توسعه فضایی وجود ندارد. اما وجود چنین واحدهای کوچک حکایت از ضعف بنیه مالی روستائیان استان دارد. تصویر شماره ۵ واحدهای مسکونی استان کرمانشاه برحسب زیربنا را نشان می‌دهد.

واحدهای مسکونی برحسب نوع کرسی چینی و سازه

مقصود ازکرسی چینی مصالحی است که در ساخت کرسی ساختمان استفاده می‌گردد که عبارتند از: آجر، سنگ، خشت و بلوک.

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

"ت٤" دوره قدمت ساخت مسکن در مناطق روستایی استان کرمانشاه(۱۳۸۵).

دوره ساخت مسکن	٥-	٥-٩	١٠-١٤	١٥-١٩	١٥-٢٤	٢٥-٣٠	+٣٠
درصد	١٣/٤	٩/٧	١٧/٣	١٥/٨	١٨/٣	١٠/١	١٥/١

ماخذ: طرح آمارگیری از ویژگی‌های مسکن روستایی.

"ت٥" واحدهای مسکونی روستایی استان کرمانشاه بر حسب مساحت زیربنا.

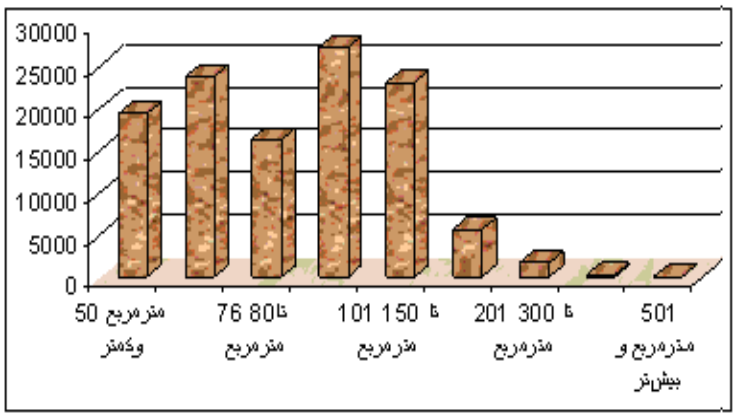

بررسی‌ها در این بخش نشان می دهد که ٩٤ درصد از آبادی های استان دارای کرسی چینی و ٦ درصد فاقد کرسی چینی بوده‌اند.در این راستا ٦ درصد کرسی چینی از نوع آجر، ٧٣ درصد از نوع سنگ ، ٣ درصد از نوع خشت ، ١درصد از نوع بلوک و ١٧ درصد اظهار نشده گزارش شده است. همچنین داده ها نشان می دهد سازه بکار رفته در پی ساختمان ٦٢ درصد شفته، ٢٥درصد سنگ، ٨/٤ درصد فاقد پی، ٠/٣٨ درصد از نوع بتن و ٤درصد دیگر اظهار نشده می‌باشد.

سقف ساختمان های روستایی

سقف ساختمانهای روستایی به رغم شرایط متنوع آب و هوایی در استان و با در اختیار داشتن مصالح محلی تنوع ندارد. در مناطق کوهستانی،کوهپایه‌ای و دشت استان، سقف ها مسطح است و غالباً از مصالح چوبی استفاده می‌گردد. از مشکلات عمده در سقف ساختمان های روستایی وجود وزن زیاد، عدم اتصال و گیر اعضای تشکیل دهنده آن به یکدیگر و اتصالات نامناسب سقف به دیوارهای اطراف است که دیده شده در طول زمان و به هنگام وقوع سوانح از قبیل زلزله به دلایل ضعف موجود در سقف ها و سایر اعضای سازه‌ای مانند دیوارها، حداکثر تخریب در ساختمان‌های روستایی به‌وجود می‌آید. عدم تکیه گاه کافی برای نشیمن تیرهای چوبی روی دیوارها نیز از جمله ضعف‌های ساختمان‌های روستایی استان به‌شمار

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

می‌رود. که به محض فشار جانبی موجب جابجایی در محل خود گردیده و در نهایت فرو ریختن مصالح به‌کار رفته در سقف را به دنبال دارد.

موقعیت سکونتگاه‌های روستایی استان کرمانشاه در برابر زلزله

استان کرمانشاه بر روی کمربند زلزله خیز کشور یعنی زن سنندج- سیرجان واقع شده است. وقوع زلزله در سال‌های گذشته چون فارسینج در سنقر و علی آباد کارخانه در کنگاور و کرگسار در صحنه مؤید این موضوع است که این استان در مجاورت گسل‌های فعال قرار گرفته‌است. مهم‌ترین گسل های استان عبارتند از: ابر گسل زاگرس، گسل راستا لغز گارون، گسل نهاوند، گسل دینور (صحنه)، گسل سرتخت، گسل مروارید. در تصویر شماره٦ توان لرزه زایی و نقشه شماره۱ پهنه‌بندی خطر زمین لرزه را در استان کرمانشاه نشان می‌دهد.

"ت٦" توان لرزه‌زایی گسلهای گسترهٔ استان کرمانشاه.

نام گسل	درازای گسل (برحسب کیلومتر)	توان لرزه‌زایی گسل (ms)
گسل گارون	۳۵	٦/٦٤
گسل نهاوند	٦٥	٦/٩
گسل دینور	٥٠	٦/٨
گسل سرتخت	۷۰	٦/٩٤
گسل مروارید	۲۲	٦/٤٤

ماخذ. دفتر مطالعات مسکن استان کرمانشاه.

محاسبات انجام گرفته توسط نگارنده با الهام از تصویر شماره ۷ نشان می دهد که بیش از ٢٤ درصد از آبادی‌های استان معادل ٢/٤ درصد مساحت استان در موقعیت خطر خیلی زیاد وقوع زلزله قرار دارند. ۷۱درصد مساحت استان در موقعیت خطر زیاد و بیش از ٢٦درصد مساحت استان در موقعیت خطر متوسط قرار دارد. در یک نگاه کلی به موقعیت خطر زلزله در استان می‌توان به این حقیقت رسید که از نظر پهنه بندی زلزله در نیمه شرقی استان با خطر خیلی زیاد قرار دارد و نیمه مرکزی با خطر زیاد و نیمه غربی آن با خطر متوسط روبه‌رو می‌باشد. تصویر شماره ۸ نیز توزیع جغرافیایی آبادی‌های استان کرمانشاه در کنار گسل‌ها را نشان می‌دهد.

"ت۷" پهنه‌بندی خطر زمین لرزه بر اساس گسل‌های موجود در پهنه استان کرمانشاه.

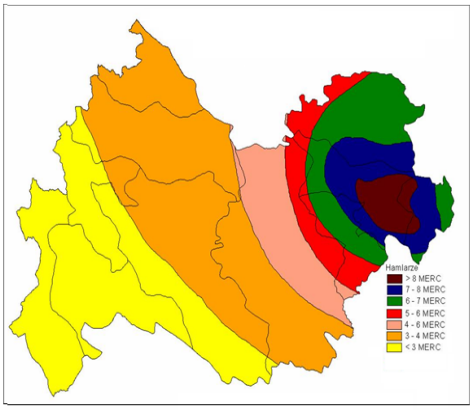

ماخذ. دفتر مطالعات مسکن استان کرمانشاه.

"ت۸" پراکندگی آبادیهای استان کرمانشاه در کنار گسل‌ها.

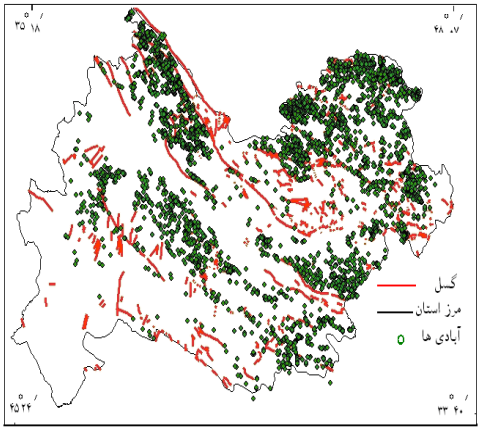

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

"ت۹" پهنه‌بندی خطر زمین لرزه در استان کرمانشاه به تفکیک شهرستان برحسب مساحت و درصد.

ردیف	پهنه با خطر خیلی زیاد		پهنه با خطر زیاد		پهنه با خطر متوسط	
نام شهرستان	مساحت(km^2)	درصد	مساحت(km^2)	درصد	مساحت(km^2)	درصد
صحنه	۱۴۹۲/۹۷	۱۰۰	-	-	-	-
کنگاور	۸۹۴/۰۳	۱۰۰	-	-	-	-
هرسین	۷۷۹/۹۷	۷۷/۱۸	۲۳۰/۶۳	۲۲/۸۲	-	-
سنقر	۱۶۳۸/۸۸	۷۰/۰۹	۶۹۹/۴۶	۲۹/۹۱	-	-
کرمانشاه	۱۲۱۷/۴۴	۲۰/۶۳	۴۶۸۵/۱۴	۷۹/۳۷		
سرپل‌ذهاب		-	۸۹۱/۹۲	۱۰۰	-	-
اسلام‌آبادغرب	-	-	۴۰۰۹/۱۱	۹۹/۵۳	۱۸/۹۱	۰/۴۷
پاوه	-	-	۱۲۴۳/۳۲	۹۶/۲۰	۴۹/۱۵	۳/۸
گیلان‌غرب	-	-	۲۱۶۸/۳۹	۹۶/۱۴	۸۶/۹۶	۳/۸۶
جوانرود	-	-	۲۹۴۶/۹۴	۹۴/۷۴	۱۶۳/۶۷	۵/۲۶
قصرشیرین	-	-	۱۰۹۳/۷۳	۵۳/۵۴	۹۴۸/۹۹	۴۶/۴۶
جمع	۶۰۲۳	۲۴	۱۷۹۶۷	۷۱	۱۲۶۷	۵

ماخذ. بهمن جلیلیان- امجد ملکی.

نتیجه

همان طور که می‌دانیم تدوین یک برنامه جامع مسکن نیازمند شناسایی کامل وتجزیه وتحلیل عمیق ابعاد گسترده مسکن و عوامل مؤثر بر آن است که در این میان، پرداختن به شاخص های مسکن به‌عنوان کلیدی ترین ابزار برنامه‌ریزی و تشکیل دهنده شالوده اصلی آن را، می‌توان از حساس ترین مراحل برنامه‌ریزی مسکن دانست. با انجام تحقیقات لازم در زمینه شناخت و تجزیه وتحلیل شاخص‌های مختلف مسکن، می‌توان میزان کارایی برنامه‌های مسکن را تا حد چشم گیری افزایش داد. آنچه که در این میان لازم به ذکر است این که با وجود آن‌که این شاخصه ها هر یک عنصری کلیدی در تعیین کیفیت و کمیت مسکن هستند وهریک جایگاه خاصی در نظام برنامه‌ریزی مسکن دارند ، اما وجود هر یک از آن‌ها به تنهایی شرطی لازم در جهت ارتقای سطح کیفی مسکن نمی‌باشد و آنچه که وجود این شاخصه‌ها را به شرطی کافی در بحث کیفیت مسکن تبدیل می‌کند، لزوم وجود همه آن‌ها در کنار هم است. نکته دیگری که در اینجا قابل بررسی بود چگونگی ارتباط این شاخصه‌ها با مناطق مسکونی است؛ یعنی در واقع چه عواملی را می بایست در راستای به‌کارگیری این شاخصه ها در پیدایش مسکن در نظرگرفت که این موضوع مستقیماً به ویژگی های خاص هر منطقه مسکونی مربوط می شود. به‌عنوان مثال در اینکه چه تأسیساتی و در چه حد و مقداری در رابطه با مناطق مسکونی مورد نیاز است، می بایست علاوه بر استانداردها و مبانی اصلی تعیین ضابطه ها بر مبنای اصلی طراحی و سیستم طرح ریزی محیط از نظر خصوصیات سیمای محله، تراکم های جمعیت و

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]

ساختمان، درصد زیربناها، شیب، مساحت و گستردگی محیط فیزیکی، نقش و عملکرد ناحیه، شبکه راه ها و امثال آن‌ها تأکید نمود. ناگفته نماند از آنجا که معماری واحد های مسکونی پاسخی است به نیازها و ضرورت های اجتماعی، فرهنگی لذا نباید تأثیر باورها و سنت‌های مردم را در ارتقای سطح کیفی مسکن نادیده گرفت. تعیین تکلیف برای مردم که در چه نوع خانه‌ای و با چه شیوه معماری سکونت کنند امری نشدنی است که خوشایند نیز نیست. نکته دیگر نقش و ارتباط ساخت وسازها در ارتباط با پهنه گسل‌ها است. داده ها نشان می‌دهد که بیش از ۸۵ درصد آبادیهای استان در کنار گسل ها استقرار یافته‌اند. به‌عبارتی کلی تر استان کرمانشاه بر روی گسل سراسری زاگرس و تراست زاگرس که از شرق و شمال شرقی آن می‌گذرد، قرار دارد. از نظرپهنه لرزه خیزی حدود ۲۳/۸٤ درصد از مساحت بیش از ۱۹درصد جمعیت استان در پهنه خطر خیلی زیاد، ۷۱/۱٤درصد در پهنه با خطر زیاد و ۵/۰۲ درصد در پهنه با خطر متوسط قرار دارند. راهبرد پیشنهادی دیگر این است که اجرای طرح تدوین شده جامع مسکن که در آن اصول معماری فنی و مهندسی زلزله لحاظ شده است، ضروری گردد.

منابع

- اردکانی،ماجد. مصالح ساختمانی و توسعه مسکن: فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن،شماره۸٤ . تهران،۱۳۷۷.
- اهری، زهرا و دیگران. مسکن حداقل: مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن وزارت مسکن و شهرسازی. هران،۱۳٦۷.
- جلیلیان، بهمن. پهنه‌بندی خطرات زمین‌لرزه و اولویت‌بندی بهسازی واحدهای مسکونی دراستان کرمانشاه با GIS: پایان نامه کارشناسی ارشد به راهنمای دکتر امجد ملکی. دانشگاه رازی.کرمانشاه،۱۳۸٤.
- حبیبی، محسن و دیگران. مسکن حداقل. چ۲. تهران: مرکزتحقیقات ساختمان و مسکن وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۷۰.
- رهنمایی، محمد تقی. مجموعه مباحث و روش های شهرسازی، جغرافیا،چ۳. تهران: مرکزتحقیقات ساختمان و مسکن وزارت مسکن و شهرسازی، ۱۳۸۲.
- سازمان برنامه و بودجه. مطالعات جامع توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی استان کرمانشاه. ۱۳۸۱.
- سرتیپی پور، محسن. مسکن روستایی در مالزی، اندونزی و برونئی، فصلنامه مسکن و محیط روستا: مسکن بنیاد.شماره۱۱۸. ۱۳۸٦.
- سرتیپی پور، محسن. شاخص‌های معماری مسکن روستایی در ایران: نشریه هنرهای زیبا. شماره ۲۲.دانشگاه تهران، ۱۳۸٤.
- صمیمی،احمد جعفری،علمی، ناهید،هادی زاده، آرش. عوامل مؤثر بر تعیین رفتار شاخص قیمت مسکن، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال نهم، شماره۲۲. ۱۳۸٦.
- عزیزی، محمد مهدی. جزوه پلی کپی درس برنامه‌ریزی مسکن، مقطع کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران،گروه شهرسازی، ۱۳۷۸.
- عزیزی، محمد مهدی. جایگاه شاخص‌های مسکن در فرایند برنامه‌ریزی مسکن: نشریه هنرهای زیبا، شماره۱۷. تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۳.
- علائی طالقانی، محمود. ژئومورفولوژی ایران.تهران: قومس،۱۳۸۱.
- عباس احمد، آخوندی. مروری بر تجربیات کشورهای دیگر در زمینه تأمین مسکن، فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن،شماره۵۰، تهران، ۱۳۷۲.
- فاضلی، نعمت الله. مدرنیته و مسکن، فصلنامه تحقیقات فرهنگی سال اول شماره۱پائیز،تهران،۱۳۸٦.
- مخبر، عباس. ابعاد اجتماعی مسکن. چ ۱. سازمان برنامه و بودجه،۱۳٦۳.
- مرکز آمار ایران. سرشماری نفوس و مسکن.تهران،۱۳۸۵.
- میرزایی، نوربخش، قیطانچی، محمدرضا. لرزه زمین‌ساخت گسل صحنه، قطعه میانی گسل اصلی عهد حاضر زاگرس غرب ایران: مجله فیزیک زمین و فضا جلد ۲۸ شماره ۲.تهران، ۱۳۸۱.
- وارثی، حمیدرضا، سقایی، محسن. مشکلات حاکم بر مسکن در ایران: فصلنامه تخصصی مسکن و محیط روستا شماره۱۱۲، تهران،۱۳۸٤.

[Downloaded from jhre.ir on 2024-10-12]